Problemi sjevernog Jadrana 8 (2003), str. 303-305

Prikaz

Primljeno: 20. 06. 2001.
Prihvaćeno za tisak: 04. 11. 2003.

STIPAN TROGRLIĆ
Katolički pokret u Istri 1895. – 1914.

Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji – Studia Croatica, Zagreb, 2000. g., 146 str.

Velike društvene promjene, koje su preobrazile Europu nakon Francuske revolucije, nisu mimoišle ni područje Crkve i vjerskog života. U novim se okolnostima snažnoga industrijskog napretka i turbulentnih društvenih previranja javljaju snage koje rade na potiskivanju Crkve iz javnog života i na dekristijanizaciji društva. Građansko-liberalne društvene snage smatrale su da je vjera osobna stvar pojedinca, a manifestiranje su vjerskog svjetonazora nastojale ograničiti isključivo na sakralne prostore.

Kao reakcija na takve tendencije u društvu, javlja se katolička protuakcija, pokreti koji zajedničkim djelovanjem klera i laika, osnivanjem vjerskih društava, laičkih udruženja, tiskanjem novina, časopisa i knjiga, organiziranjem masovnih skupova i ostalim djelatnostima nastoje promicati katoličke ideje i kršćansko ćudoređe.

Potaknuti enciklikama *Mirari vos* Grgura XVI. iz 1832. godine i *Quanta cura* Pija IX. iz 1864. godine, te popisom zabluda *Syllabus* iz 1864. godine, katolici zbijaju svoje redove i stupaju u akciju, sukobljavajući se u svojim nastojanjima za rekristijanizacijom društva s ideološkim protivnicima. Iako sa zakašnjenjem od nekoliko desetljeća u odnosu na zapadnoeuropske zemlje, ti su sukobi imali odjeka i u hrvatskim krajevima, pa tako i u Istri. Upravo su istarske refleksije tih zbivanja predmet interesa Stipana Trogrlića u knjizi *Katolički pokret u Istri 1895.-1914.*, u kojoj autor nastoji prikazati ulogu katolicizma, odnosno organiziranih katoličkih snaga u istarskoj društveno-političkoj zbilji krajem 19. i početkom 20. st., i to u obje zajednice tada nepomirljivo podijeljenoga i polariziranog istarskog društva, talijanskoj i hrvatsko-slovenskoj.

Knjiga se sastoji od četiri cjeline. Prva cjelina ostaje na globalnoj razini tadašnjih ideoloških strujanja, a u njoj Trogrlić individualizira tri ideološke inačice crkvenog odgovora na liberalne tendencije laicizacije društva – konzervativno-intransigentni, liberalni i kršćansko-socijalni odgovor. U drugoj cjelini prikazani su državno-administrativni okvir i crkveno-vjerske prilike u tri postojeće biskupije organizirane u Istri krajem 19. i početkom 20. st., (Tršćansko-koparskoj, Porečko-pulskoj i Krčkoj biskupiji), dok se u trećoj i četvrtoj cjelini autor bavi konkretnim sukobima i rezultatima, koje su polučili talijanski i hrvatski katolički pokret u Istri. Ovdje valja naglasiti da pisac individualizira ova dva pokreta, bez obzira što su proizišla iz univerzalne i nadnacionalne katoličke ideje, ali u istarskoj društvenoj zbilji kraja 19. i početka 20. st., opterećenoj narodno-preporodnim

pokretima, univerzalno i nadnacionalno bilo je u drugom planu, a u prvi su plan izbijala pitanja nacionalnog karaktera, pa su tako ideološki protivnici u vlastitoj naciji postajali bliži od ideoloških istomišljenika drugih nacija.

Pokretački je zamah talijanskomu katoličkom pokretu u Istri dalo osnivanje dva lista u Trstu, katoličkog tjednika *L´Amico* 1895. godine, te dvotjednika *L´Avvenire* 1897. godine, no njihov je zajednički nastup otežavala činjenica da je *L´Amico* kao prioritet u svome djelovanju isticao nacionalno, a *L´Avvenire* pak gospodarsko-socijalno pitanje. Talijanski su liberali u Istri svoj svjetonazor artikulirali preko lista *L´Istria*, koji je izlazio u Poreču od 1892. do 1903. godine, a koji je u odnosu prema Crkvi imao dvostruke kriterije, jedne prema talijanskoj, a druge prema hrvatsko-slovenskoj komponenti .

Hrvatski katolički pokret u Istri Trogrlić je vremenski locirao između 1903. i 1914. godine, a njegove početke povezuje s dolaskom biskupa Antona Mahnića na čelo Krčke biskupije 1897. godine, koji je prije toga bio profesor na teologiji u Gorici. Prekaljen u ideološkim borbama sa slovenskim liberalima, Mahnić 1903. godine počinje organizirati hrvatsku katoličku akademsku mladež, što se uzima kao početak Hrvatskoga katoličkog pokreta. Od 1907. godine ideološke podjele u dotada jedinstvenom nacionalnom pokretu istarskih Hrvata postaju sve očitije i dobivaju organizacijske oblike. Do prve je takve podjele došlo u hrvatskoj gimnaziji u Pazinu, gdje je djelovala katolička skupina *Đački klub u Pazinu*, koja je izdavala list *Naš rad*, te liberalna skupina, organizirana prvo u tajnom društvu *Učka*, koje je uskoro preraslo u legalno društvo *Naprijed*. Za pravi početak HKPI, kada počinje njegovo širenje kroz organizirane oblike, Trogrlić navodi 1908. godinu, odnosno osnivanje Akademskog hrvatsko-slovenskoga katoličkog ferijalnog društva *Dobrila*, koje je nastalo secesijom Akademskoga ferijalnog društva *Istra*, nakon što je potonje odbilo u svoj statut unijeti odredbu o katoličkim temeljima društva. Budući da su bili preglasani, katolički su studenti osnovali svoje društvo *Dobrila*. Nakon raskola među studentima, do ideoloških razmimoilaženja došlo je i u redovima istarskih učitelja i profesora. Istarski prosvjetari okupljali su se naime od 1899. do 1912. godine u društvu *Narodna prosvjeta*, koje je izdavalo istoimeno glasilo. Do raskola među njima dolazi 1911. godine, kada, nakon razlaza na glavnoj skupštini društva, katolički usmjereni članovi osnivaju Katoličko učiteljsko društvo za Istru *Hrvatska škola* s istoimenim glasilom.

Najveći je procvat HKPI doživio od 1911. do 1914. godine, kada nastaju brojna katolička mladenačka društva, a od studenoga 1911. godine i list *Pučki prijatelj*, koji je do tada pod pokroviteljstvom biskupa Mahnića izlazio u Krku, počinje izlaziti u Pazinu. Tim se premještanjem lista željelo dati potporu težnjama HKPI da dospije do što širih društvenih slojeva.

Pazin je bio središte HKPI, odakle se on, preko organizacijske mreže organiziranih mladenačkih društava širi u svim smjerovima. Od 1911. do 1914. godine osnovano je 14 mladenačkih društava od Materade i Kaštela na Bujštini do Valture na jugu Istre. Suprotno tome, TKPI zahvatio je maha samo u sjeverozapadnim istarskim gradićima, u kojima je bila znatna talijanska populacija.

Jedan od značajnijih uspjeha HKPI bila je izgradnja Đačkog doma u Pazinu, koja je, iako praćena brojnim polemikama dovršena 1914. godine, no iste godine izbija Prvi svjetski rat, pa ratne prilike i nakon toga talijanska okupacija Istre, dovode do gašenja HKPI.

Iako su o istarskim narodno-preporodnim temama druge polovice 19. i početka 20. st. dosad objavljene brojne knjige, studije, rasprave i članci, katolički je pokret, zbog prevladavajućih ideoloških isključivosti u Istri od kraja Prvoga svjetskog rata do 1990. godine ostao u drugom planu, u sjeni političkih, kulturnih i gospodarskih tema. U tom smislu Trogrlićeva studija predstavlja pionirski pokušaj da se katolički pokret u Istri postavi u kontekst cjelokupnih preporodnih gibanja i pritom jasno individualizira hrvatska i talijanska komponenta toga pokreta, njihovi napori, dosezi i posljedice.

Gracijano Kešac